

Mgr. Martin POSCH

ÚVOD

Atentát na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha, známy aj pod názvom operácia Anthropoid, patrí medzi najúspešnejšie operácie československého odboja počas druhej svetovej vojny. Zároveň však patrí aj medzi najdiskutovanejšie témy, čo je pochopiteľné z pohľadu represíí nasledujúcich v období po atentáte. Akým spôsobom bola táto operácia pripravovaná, kto sa jej zúčastnil a aký vplyv mala na udalosti v Protektoráte Čechy a Morava, ako aj v zahraničnom odboji vo Veľkej Británii?

Predtým ako bude pozornosť venovaná samotnému priebehu operácie, je nutné predstaviť cieľ atentátu. Často sa totiž spomína iba jedna funkcia Reinharda Heydricha, a to tá, s ktorou bol priamo spojený s Protektorátom Čechy a Morava ako zastupujúci ríšsky protektor. V skutočnosti išlo o jedného z najvýznamnejších predstaviteľov nacistickej Tretej ríše a blízkeho spolupracovníka Heinricha Himmlera, ktorý taktiež zastával hodnosť SS-Obergruppenführera a generála polície, šéfa *Reichssicherheitshauptamt* (RSHA – hlavný ríšskeho bezpečnostného úradu) a *Sicherheitsdienst* (SD – Bezpečnostná služba). Až potom ako bol aktívny v týchto funkciách, vystriedal 28. septembra 1941 Konstantina von Neuratha vo funkcii protektora Čiech a Moravy, aj to len vo forme zástupcu. Následne po príchode do Prahy vyhlásil stanné právo, počas ktorého boli popravení mnohí predstavitelia odboja. Z tých najznámejších možno menovať generálov Huga Vojtu a Josefa Bílého. Taktiež bol zatknutý generál Alojz Eliáš a následne aj odsúdený na smrť, ktorý v danej dobe pôsobil ako predseda protektorátnej vlády. Napriek prenasledovaniu a popravám sa Heydrichovi nepodarilo zlikvidovať domáci odboj. Domáce štruktúry organizácií, ktoré sa vytvorili ešte v počiatočnom konflikte, akými boli napríklad *Ústředí vedení odboje domácího* (ÚVOD), *Obrana národa* (ON) a *Petiční výbor „Věrní zůstaneme“* (PVVZ) boli síce takmer zničené, avšak nešlo o absolútnu likvidáciu odbojových štruktúr. Napriek tomu, že Heydrich podával v správach Martinovi Bormannovi, Heinrichovi Himmlerovi a Adolfovi Hitlerovi informácie o situácii, ktorú charakterizoval ako zvládnutú, on sám si uvedomoval realitu. Z hlásenia bezpečnostných zložiek mal informácie o tom, že od konca roku 1941 boli do Protektorátu vysadzovaní parašutisti z Veľkej Británie. Z obsahu zásobníkov, ktoré sa podarilo gestapu nájsť, dedukovali bezpečnostné zložky aj to, že výsadky majú za cieľ nielen informačnú, ale aj sabotážnu činnosť. Tieto aktivity nepriamo podporil aj samotný Heydrich. Predstavitelia zahraničného odboja sa totiž rozhodli odplatiť popravu vysokých predstaviteľov generality. Okrem iných bola vytvorená skupina Anthropoid, ktorá mala za cieľ zlikvidovať niektorého z vedúcich predstaviteľov nemeckej okupačnej správy, teda Karla Hermanna Franka alebo Reinharda Heydricha. Cieľom, podľa slov plk. gšt. Františka Moravca, bolo aby „...jeden z nich za to zaplatil, aby sme ukázali, že vraciame ranu za ranou.“ Kto však boli títo muži, ktorí mali za cieľ odplatu na katovi z Prahy?

1 CESTA DO VÝSADKOV Z VEĽKEJ BRITÁNIE

POZNÁMKY

Skupinu Anthropoid, ktorá bola vytvorená v Spojenom kráľovstve, tvorili dvaja vojaci. Pôvodne malo ísť o rotmajstra Jozefa Gabčíka a rotného Karla Svobodu. Druhý menovaný sa však počas doplňovacieho výcviku vážne zranil a musel byť nahradený Jánom Kubišom.

Títo traja menovaní vojaci tvorili tzv. tvrdé jadro československej zahraničnej armády, teda vojakov ktorí sa rozhodli emigrovať z vlasti s cieľom bojovať za obnovu Československej republiky v jej predmníchovských hraniciach. Pre časť vojakov bolo prvým impulzom pre emigráciu stretnutie európskych mocností v Mníchove na jeseň 1938 a následné odstúpenie československého pohraničia nacistickému Nemecku. Ďalším impulzom bol vznik Slovenského štátu 14. marca 1939, ktorý vznikol ako satelit Tretej ríše a umožnil okupáciu a vytvorenie Protektorátu Čechy a Morava na nasledujúci deň. Tento fakt ovplyvnil aj konanie budúceho veliteľa výsadku Jozefa Gabčíka. Ten však ešte pred nasadením do akcie, na jeseň 1938, utrpel vážny pracovný úraz vo vojenskej chemickej továrni pri Žiline. Pri práci sa nadýchal jedovatých výparov, pravdepodobne yperitu, ktorý prenikol cez slabo utesnenú ochrannú masku. Vďaka rýchlej lekárskej pomoci a hospitalizácií napokon neprišiel o zrak, no bol presunutý do pobočky továrne v Skalke pri Trenčíne. Práve do tohto vojenského objektu prišli 20. marca 1939 nemeckí dôstojníci so žiadosťou o vydanie skladu aj s jeho obsahom. Gabčík im odmietol vyhovieť. Odvolal sa na neexistenciu príslušných rozkazov a sklad im nevydal. Následne požiadal o dovolenku a navštívil svojich rodičov. Z rodného domu sa rozhodol prejsť do exilu. Ďalšia správa o jeho osobe je až zo 4. júna 1939, kedy pri Čadci prekročil slovensko-poľské hranice. Niekoľko nasledujúcich týždňov strávil v tábore v Malých Bronowiciach spoločne s ďalšími exulantmi, kde sa zoznámil aj s Jánom Kubišom. Z Poľska sa preplavili spoločne 28. júla 1939 na lodi Chrobry do Francúzska. Po príchode do Lille podpísali päťročný záväzok vstupu do francúzskej Cudzineckej légie a následne boli presunutí do Marseille. Spoločne s ďalšími regrútmi Cudzineckej légie boli neskôr odtransportovaní cez Stredozemné more do alžírskoho Oranu a odtiaľ do Sidi-bel Abbés. Gabčíkova a Kubišova služba v légii však netrvala dlho.

Po vypuknutí konfliktu v septembri 1939 sa naplnil právny rozmer francúzsko-československej dohody a vojaci československého pôvodu boli z légie uvoľnení a presunutí do mestečka Agde na juhu Francúzska, kde sa organizovali československé jednotky. Gabčík sa spoločne s Kubišom aktívne zúčastnili bojov na francúzskom území. Frontové nasadenie československých vojakov bolo o niečo nebezpečnejšie ako „bežné“ nasadenie spojeneckých jednotiek. Tretia ríša totiž pokladala vojakov bojujúcich v radoch československej zahraničnej armády za dezertérov a vlastizradcov, na ktorých sa nemali vzťahovať ženevské konvencie o vojnových zajatcoch. Tento fakt však nezabránil budúcim atentátnikom aktívne sa zúčastňovať bojových operácií, za ktoré si neskoršie vyslúžili aj vojenské vyznamenanie.

Po porážke Francúzska a následnom prímerí sa časť vojakov preplavila smerom do Spojeného kráľovstva na lodi Rod el Farag, s ktorou sa následne vojaci preplavili cez Gibraltár, odkiaľ sa v sprievode konvoja doplavili 12. júna 1940 do Liverpoolu.

POZNÁMKY

šlo o jeden z posledných transportov s československými vojakmi do Spojeného kráľovstva. Napriek úspešnému presunu vojakov z okupovaného kontinentu, pobyt Čechoslovákov nebol bez komplikácií. Po porážke bola morálka v jednotkách značne otrasená, čomu sa nemožno čudovať, Francúzsko bolo totiž chápané ako bašta proti Nemecku, ktorá mala, podobne ako v prvej svetovej vojne, zastaviť prípadnú ofenzívu a zvrátiť dovtedajšie víťazné ťaženie Tretej ríše. Namiesto očakávaného víťazstva však prišla rýchla porážka a vojaci sa ocitli na poslednom území v Európe, ktoré v danej situácii zostalo v boji osamotené. Okrem tohto otrasu sa vyskytovali aj bežné ľudské problémy. Československá armáda v Británii mala príliš veľa dôstojníkov v pomere voči vojakom, tým pádom časť dôstojníkov slúžila na nižších pozíciách, ktoré boli aj nižšie platené. Napriek tomu, že sa tieto komplikácie a finančné znevýhodnenie dotýkali priamo aj Jozefa Gabčíka, nepridal sa k známemu odopretiu poslušnosti v Cholmondeley.

Odopretie poslušnosti časti československých vojakov svojim vojenským nadriadeným na pôde Veľkej Británie v Cholmondeley bolo spôsobené aj spomínanou morálnou krízou po páde Francúzska, ako aj nespokojnosťou a vyhraneným nacionálnym cítením, ktoré sa prejavovalo nezhodami medzi vojakmi českého, nemeckého a slovenského pôvodu. Niektorí vojaci prejavovali nevraživosť voči predstaviteľom iných národností, pretože ich vinili za rozpad republiky bez ohľadu na to, že bojovali spoločne za tú istú vec, ktorou bolo jej obnovenie. Okrem týchto náznakov nacionálnych konfliktov bola nespokojnosť živенá aj postojom komunistov v brigáde, ktorí zastávali názor o prebiehajúcej vojne ako o vojne imperialistickej. V tejto atmosfére defetizmu sa však našli aj dôstojníci, ktorí sa kontaktom s vojakmi snažili pozdvihnúť morálku a vysvetliť im nutnosť jednoty pre konečnú porážku nacistického Nemecka. Medzi týmito vojakmi nechýbali ani Gabčík s Kubišom a ďalší budúci parašutista Josef Valčík. Nie je náhoda, že práve títo vojaci boli vybraní medzi prvými na výcvik a nasadenie v rámci špeciálnych operácií. Ešte pred vytvorením parašutistického výcviku československými orgánmi boli Gabčík s Kubišom vyznamenaní Československým vojnovým krížom za svoju bojovú činnosť vo Francúzsku, a to tradične na výročie vzniku Československej republiky 28. októbra 1940.

2 PLÁNOVANIE ATENTÁTU A PRÍPRAVA PARAŠUTISTOV VO VEĽKEJ BRITÁNII

V decembri 1940 odporučil podplukovník Bavorský Gabčíka na parašutistický výcvik. Neskôr aj dôstojníci, ktorí boli poverení výberom vhodných vojakov pre špeciálne operácie, majori Karel Paleček a Jozef Bartík, vybrali na základe osobných žiadostí vojakov rotmajstra Jozefa Gabčíka aj rotného Karola Svobodu ako potencionálnych parašutistov, ktorí sa zúčastnili výcviku v prvom turnuse v lete 1941.

V decembri 1940 bola vytvorená dohoda o výcviku československých parašutistov na území Veľkej Británie. Tento výcvik spočiatku pozostával prevažne z praktického nácviku v zoskokoch s padákom. V priebehu leta 1941 začala príprava parašutistov na špeciálne operácie. Tieto dva výcviky sa často zamieňajú, avšak nie každý kto sa zúčastnil prvého parašutistického výcviku, absolvoval aj ten nasledujúci. Ten totiž prebiehal v spolupráci s britskou Special Operations Executive (ďalej

len „S.O.E.“), čo neskôr viedlo k teóriám o tom, že atentát na Heydricha objednali Briti. Táto teória dodnes nemá relevantný základ, avšak je zrejmé, že československá spravodajská služba našla v S.O.E. schopného partnera, ktorý disponoval prostriedkami, ktoré jej samotnej chýbali. Je samozrejmé, že myšlienka atentátu na tak vysoko postaveného predstaviteľa Tretej ríše Britov zaujala, a preto sa rozhodli poskytnúť svoju pomoc. Tu hrala istú úlohu aj pozícia samotnej S.O.E. v Británii. Bola to novovzniknutá organizácia, ktorá stála veľa financií, no dovtedy bez hmatateľných, resp. adekvátnych výsledkov, ktoré by mohli byť prezentované mimo úzkeho kruhu zainteresovaných osôb. Účasť na príprave úspešného atentátu na jedného z najvýznamnejších predstaviteľov Tretej ríše by tým pádom posilnila jej postavenie aj voči konkurenčnej Secret Intelligence Service (SIS). V rámci spravodajského oddelenia Ministerstva národnej obrany v Londýne bol pripravený plán výsadek tzv. „prvej vlny“ v časovom rozmedzí od októbra 1941 do apríla 1942. Ten mal za cieľ pomôcť domácemu odboju vysielaním vycvičených odborníkov v oblasti sabotáže a práce v utajení, ale aj aktívnou účasťou na diverzných operáciách. Práve do tej druhej skupiny patril výsadek Anthropoid.

Základný výcvik parašutistov prebiehal na výcvikových staniach S.O.E. umiestnených v Škótsku. V tejto oblasti mali okrem iných základňu a výcvikové priestory aj známe britské Commandos. Škótska vysočina zostáva dodnes výcvikovým priestorom britských špeciálnych jednotiek, napríklad Special Air Service (SAS). Počas výcviku prešli parašutisti základným kurzom útočného boja, sabotážnou prípravou, ale aj ženijným, streleckým, topografickým a taktickým školením. Popritom sa kládol veľký dôraz na fyzickú kondíciu. Tento výcvik bol pri dobových armádnych zvyklostiach neštandardný a novinkou bol aj pre československých vojakov, ktorí už mali za sebou bojové skúsenosti.

Výcvik bol vo všetkých ohľadoch rozsiahly. Ženijný sa zaoberal od postupu pri ničení komunikácií až po ničenie vodární a elektrární, s čím bola spojená manipulácia s trhavinami a výbušnými látkami. V streleckom výcviku sa okrem strelby trénovalo aj hádzanie granátov a úprava protitankových nábojov tak, aby mohli byť použité ako granáty. Po ukončení výcviku v Škótsku, nasledoval parašutistický výcvik na letisku Ringway pri Manchestri. Tu sa venovali teórii zoskoku padákom, manipulácii s padákom na zemi, ukladaniu zásob do špeciálnych kontajnerov a prijímaniu zásieľok na ploche pri ich zhadzovaní z lietadla. Po zvládnutí teórie a nácvikov na zemi nasledovali skoky padákom. V priemere vojaci absolvovali okolo štyroch - piatich zoskokov. Skákalo sa z lietadla staršieho typu Whitley alebo z pripútaného balóna. Jozef Gabčík patril k prvým, ktorý absolvovali tento výcvik, a to v prvom turnuse, ktorý začal 16. júla 1941.

Medzitým sa na ministerstve národnej obrany pripravoval plán atentátu. Okrem už spomínanej túžby po odplate, však plánovanie atentátu ovplyvnili aj iné okolnosti. Jednou z najzávažnejších bol pohľad na odboj v Protektoráte zo strany spojeneckej verejnosti a ich politických predstaviteľov. V dobe, keď sa veľké časti nemeckej armády presúvali na Východ, či už pred útokom alebo po útoku na Sovietsky zväz (ZSSR), vojenské a zásobovacie konvoje prechádzali cez územie Protektorátu. Zo strategického hľadiska bol odpor v Čechách potrebný. Napriek tomu sa tu okrem

POZNÁMKY

niekoľkých menej dôležitých a samostatných akcií veľa neodohrávalo. Tento stav a tvrdenia nemeckej propagandy o Protektoráte Čechy a Morava ako o „oáze pokoja“ v rozbúrenej Európe, podkopával snahu exilových kruhov v Londýne, nielen o anulovanie Mníchovskej dohody, ale aj o samotnú pozíciu exilových predstaviteľov.

Vráťme sa však k plánovaniu operácie Anthropoid. Zo záznamu z porady konajúcej sa 3. októbra 1941, ktorej sa zúčastnil Jozef Gabčík aj Karol Svoboda budem citovať: „*Sú v Prahe dve hlavné osoby, ktoré reprezentujú toto vybijanie. Je to K. H. Frank a Heydrich*“ a „*Z dôvodov, ktoré Vám budú jasné, vykonáte úlohu bez spolupráce z našimi, ktorí sú doma. Ak hovorím bez, chcem to povedať, tak že spolupráca bude vylúčená až do prevedenia. Potom sa Vám dostane od našich doma plnej ochrany a spolupráce.*“ Z tohto zápisu je jasné, že v pôvodnom pláne atentátu nebol za obeť priamo označený Reinhard Heydrich. Ďalšou možnosťou bol Karl Hermann Frank. Konečný cieľ a miesto na vykonanie atentátu mali vybrať až samotní parašutisti po príchode do Protektorátu.

Zo zápisu stretnutia vyplýva, že s akciou bola spojená aj nádej na medzinárodný ohlas akcie, ktorá „*vstúpi do dejín*“. Je možné, že aj z toho dôvodu bol za potencionálny cieľ vybraný Reinhard Heydrich. V prvej verzii plánu akcie bol atentát naplánovaný na 28. októbra 1941, symbolicky na výročie vzniku Československej republiky.

Výber parašutistov a ich zaradenie do akcie malo na starosti viacero dôstojníkov spravodajského oddelenia Ministerstva národnej obrany. Predovšetkým, už spomínaní dôstojníci, majori Karel Paleček a Josef Bartík. Tí sa rozhodli z absolventov špeciálnych kurzov vybrať na diverznú operáciu rotmajstra Jozefa Gabčíka a rotného Karla Svobodu. Obaja absolventi boli následne povolani do Londýna, kam prišli 3. októbra 1941. Tu boli oboznámení s plánom operácie. Prvotná verzia plánu však bola pod značným časovým tlakom. Predstavy špionážneho oddelenia, čo sa týka prevedenia akcie, boli značne optimistické, nakoľko bolo zdôrazňované, aby výsadkári postupovali samostatne a neprezradili plán akcie ani členom odboja. Z obavy pred infiltráciou nemeckých tajných zložiek medzi predstaviteľov odboja je tento postup pochopiteľný, avšak v reálnej situácii operácia nemohla byť uskutočnená bez pomoci domácich odbojových štruktúr. Veľmi jednoducho sa pripravovala aj výstroj pre atentátnikov. Pôvodne mali byť pre svoju činnosť po zoskoku vyzbrojení párom veľkorážnych pištolí a niekoľkými granátmi. Po spomínanej porade dňa 3. októbra 1941 bol o pláne informovaný britský kapitán Francis E. Keary a zároveň bol požiadaný o britskú pomoc. Ešte v ten deň informoval svojho nadriadeného generála Colina McVean Gubbinsa, okrem iného budúceho riaditeľa S.O.E., ktorý s poskytnutím pomoci pri pláne operácie súhlasil.

Keary sa obratom vrátil za plukovníkom Františkom Moravcom, vedúcim II. Oddelenia Ministerstva národnej obrany, ktoré parašutistické operácie organizovalo, s ponukou, aby parašutisti odišli na letisko Ringway pri Manchestri, kde mali absolvovať doplňujúci výcvik. Späť do Londýna sa mali vrátiť o niekoľko dní, medzitým mali byť pre nich prichystané falošné doklady a po ich obdržaní mali v sprievode kapitána generálneho štábu Jaroslava Šustra, odísť na letisko, kde mala byť skompletizovaná ich výzbroj a výstroj. Tieto prípravy museli byť uskutočnené čo najrýchlejšie,

najneskôr 8. októbra, aby bolo možné parašutistov prepraviť na územie Protektorátu počas vhodnej fázy mesiaca. Počasie a mesačný jas značne ovplyvňovali prelety nad územím strednej Európy. Z doplňujúceho výcviku sa kapitán Keary s parašutistami vrátil po dvoch dňoch, teda 5. októbra. Čas strávený na rozširujúcom výcviku využili okrem zoskokov aj pri precvičovaní hádzania granátov a strelbe z pištole. Bohužiaľ, po príchode do Londýna sa prejavilo zranenie, ktoré utrpel rotný Karel Svoboda pri zoskoku s padákom a 7. októbra 1941 musel byť ošetrovaný s podozrením na vnútorné zranenia. Plán však aj napriek tomu naďalej pokračoval v pôvodných vyznačených líniiach a Gabčík, aby využil časovú rezervu, ktorá touto komplikáciou vznikla, odišiel sám na strelecký kurz.

Medzitým plukovník František Moravec rozhodol o nahradení rotného Karla Svobodu rotmajstrom Jánom Kubišom. Kubiš, taktiež absolvent špeciálneho výcviku, prišiel do Londýna 13. októbra a okrem jeho výsledkov z výcviku, zavážila pravdepodobne aj osobná žiadosť Jozefa Gabčíka, aby bol jeho priateľ pridelený na tú istú operáciu.

Počas obdobia, keď prípravy na atentát v Británii vrcholili, podaril sa Gestapu ďalší zásah proti štruktúram domáceho odboja. Zistili totiž umiestnenie vysielaciek, ktoré poskytovali hlavný komunikačný tok medzi Prahou a Londýnom. So zneškodnením obsluhy týchto vysielaciek bol zároveň vyradený aj jediný obojstranný komunikačný prostriedok v danom období. Pri neexistujúcom spojení sa prezident Beneš rozhodol posunúť plán operácie Anthropoid až na dobu, kedy bude spojenie fungujúce a samotný atentát bude odsúhlasený predstaviteľmi domácej rezistencie. Medzičasom boli uprednostnené operácie so spravodajským poslaním. Medzi ne patrila aj operácia Percentage, ktorej hlavnou úlohou bolo obnoviť spojenie medzi exilovými predstaviteľmi a domácim odbojom.

Pri čakaní na nadviazanie spojenia však uplynula vhodná doba pre lety do strednej Európy, a preto bola operácia presunutá až do nasledujúceho turnusu. To poskytlo viac priestoru na detailnejšiu prípravu operácie. Po Kubišovom priradení k operácii, odišla dvojica opätovne do Škótska, tentoraz na Special Training School 21 v Arisaig House, kde okrem iného sídlilo aj výcvikové veliteľstvo S.O.E. v danej oblasti. Ich výcviku sa tu venovali špecialisti zo štábu S.O.E. V Arisaig House si pod vedením kapitána Erica Anthonyho Sykesa precvičili manipuláciu s palnými zbraňami a s kapitánom Johnom Tobinom Bushom prácu s trhavinami. Taktiež sa zúčastnili šesťdňového tréningu, pri ktorom trénovali strelbu z revolverov, pištoľí Colt 38 Super, samopalov Sten, odstreľovacej pušky a ľahkého guľometu Bren. Precvičovaná strelba bola mierená, ale aj tzv. pudová na pevné a pohyblivé ciele. Obaja parašutisti urobili na svojich inštruktorov natoľko dobrý dojem, že ich v záverečnom hodnotení označili za vynikajúcu dvojicu.

Po návrate zo Škótska sa presunuli na Station XVII Brickendonbury v grófstve Hertford. Tu boli trénovaní majorom Cecilom V. Clarkom, ktorý ich učil správne zachádzaniu s výbušninami a manipuláciou so zbraňou Tree Spigot. Na Station XVII sa zoznámili aj s majorom Wiliamom Ewardom Fairbairnom. Fairbairn, legenda vo výcviku v boji muža proti mužovi, s nimi pravdepodobne absolvoval školenie v rámci metódy „*silent killing*“.

POZNÁMKY

Zo Station XVII sa presunuli na Station XII Aston House pri Sterenage. Tu spoločne s britskými dôstojníkmi precvičovali útok bombou na automobil značky Austin. Pri tréningu sa však vyskytli značné problémy s presnosťou parašutistov. Ich anglickí kolegovia zasiahli auto na každý pokus, no čechoslováci s tým mali veľké problémy. Briti mali výhodu aj v tom, že išlo o skúsených hráčov kriketu.

Po absolvovaní kurzov si dvojicu na začiatku novembra prevzali naspäť Čechoslováci. V tej dobe mali najvyššiu prioritu parašutistické skupiny Silver A a Silver B, ktoré nemali charakter diverzný, ale spravodajský. Príslušníci Anthropoidu boli spoločne s nimi dislokovaní na zámku Bellasis pri Dorkingu. Tu sa všetci spoločne zdokonaľovali v jazde automobilom, topografii a v orientácii v neznámom prostredí. Režim na základni bol pomerne tvrdý, hlavne v prípade izolácie od vonkajšieho prostredia. Spočiatku tým utrpela morálka, k čomu určite prispelo aj čakanie na vyslanie do akcie. Správnym prístupom inštruktorov a výcvikom sa morálka postupne zlepšovala. Do obdobia tesne pred letom sa však datuje aj spor medzi Gabčíkom a jeho nadriadeným Jozefom Šustrom. Šustr sa snažil odbúrať bariéru medzi ním a mužstvom snahou o uvoľnené spôsoby a humor. Jeho žarty však boli často nemiestne a Gabčík sa voči ním ohradil. Konflikt medzi nimi dvoma sa dostal až k plukovníkovi Františkovi Moravcovi, ktorému sa podarilo situáciu upokojiť bez narušenia príprav na operáciu. Či sa tento konflikt odrazil aj na úrovni morálky parašutistov, ktorí čakali na nasadenie do operácie, sa však už dnes nedozvieme.

V tomto období mal spomínaný František Moravec aj iné starosti ako konflikty personálneho charakteru. Podstatne väčšou komplikáciou bola preprava parašutistov na územie Protektorátu Čechy a Morava. V Británii vycvičené skupiny boli po morálnej stránke na vysokej úrovni. Bolo aj vhodné obdobie na let, no z britskej strany sa prejavila určitá neochota poskytnúť lietadlo a posádku. Uvádzali rôzne dôvody, medzi inými napríklad nepriaznivé počasie, nedostatok lietadiel a pod. Plukovník Moravec tento problém vyriešil pôžičkou lietadla Halifax od poľského zahraničného odboja. Keď sa Moravcovi podarilo získať lietadlo, rozhodol sa riskovať. Porušil predpisy a vyslal jedným transportom až tri skupiny parašutistov. Išlo o výsadky Silver A, Silver B a Anthropoid. Poslanie Gabčíka s Kubišom do akcie, bolo nutné napriek stále prerušenému spojeniu s domácim odbojom. Zároveň sa vojenský predstavitelia spoliehali, že jedna zo skupín, ktorá bola vysadená s Gabčíkom a Kubišom, úspešne nadviaže potrebné komunikačné spojenie. Pre zoskok členov skupiny Anthropoid boli pripravené tri priestory. Primárne miesto vybrané pre zoskok sa nachádzalo kilometer západne od Litohlavy. Všetky plánované zoskokové plochy sa nachádzali severne od hlavnej cesty vedúcej do Plzne. Večer 28. decembra 1941 zaznel na vyčkávacej stanici Belasis povel „on“ pre všetky skupiny, ktoré čakali na svoju operáciu. Nastúpili do lietadla, prečkali prelet nad zatemnenou Európou a napriek sporom, ktoré mal Gabčík s dispečerom Šustrom, sa s ním rozlúčil stiskom ruky a slovami: „Čoskoro o nás budete počuť, urobíme všetko čo bude možné.“

3 DOMA

POZNÁMKY

Príchod do okupovanej vlasti zďaleka nebol úspešný. Gabčík si pri dopade narazil členok o stvrdnutý zimný povrch a bolo potrebné lekárske ošetrovanie. Nakoľko pôda bola zamrznutá a nebolo dostatok snehu na zakopanie padákov, pôvodne naplánované schovanie výsadkového materiálu zakopaním do pôdy, tak neprichádzalo do úvahy. Okrem toho, pre navigačnú chybu, pilot zamenil Plzeň s Prahou a parašutisti boli vysadení východne od Prahy pri obci Nehvizdy. Chybné miesto si parašutisti pravdepodobne uvedomili hneď na začiatku, nakoľko sa na mieste zoskoku nenachádzal lesík, v ktorom mali dočasne ukryť materiál a padáky. Všetky veci teda schovali v záhradnej búdke Antonína Sedláčka, ktorá bola v zime nepoužívaná. Do búdy sa museli vlámať. Nevytrhli však dvere, ale iba niekoľko dosiek nad nimi, čo spôsobilo že si samotný Sedláček toto vlámanie všimol až o niekoľko dní neskôr a napriek tomu, že to bol ohlásiť četníkom, kontrola nebola vykonaná. Sedláček v tej dobe nevedel, že sa mu do búdy dostali parašutisti. Niekoľko dní po tom ho navštívil Kubiš., Tentoraz Sedláček nič neohlásil, ale rozhodol sa Kubišovi pomôcť. Parašutistom nezostávalo nič iné ako dúfať, že si ich zoskok nik nevšimol a dôverovať miestnemu obyvateľstvu. Mali šťastie, ich pristátie si totiž všimol iba jeden človek, František Kadleček. Ten však nič neoznámil a o výsadku vypovedal až v povojnovom období.

V problematickej situácii sa Gabčík so zranenou nohou a Kubiš rozhodli navštíviť faru v Nehvizdách, kde farárovi tvrdili, že sú utečenci z Nemecka pokúšajúci sa utiecť pred pracovným nasadením v továrňach. Spýtali sa na cestu a miestny farár im ochotne poradil. V dôsledku navigátorovej chyby sa ich situácia značne skomplikovala. Nakoľko ich výbava neobsahovala vysielaciu a nemali ani dohodnuté signálne texty uverejnené v novinách, teda spôsoby, ktoré v danej dobe boli prevažne používané československými parašutistami vysadenými do Protektorátu, neostávalo im nič iné, len odísť na miesto, kde mali byť pôvodne vysadení, teda do Plzne. V snahe získať kontakt na domáci odboj sa spoliehali na systém tzv. záchytných adries, ktoré dostali ešte v Londýne. Išlo o adresy vlastencov, o ktorých sa predpokladalo, že by boli ochotní poskytnúť pomoc parašutistom, ktorí boli inak vysadzovaní, takpovediac, na slepo. Tento systém bol veľmi zraniteľný, jednak voči možnému zneužitiu gestapom proti domácomu obyvateľstvu, ako aj nepresnosti a nedostatku informácií v Londýne. Niektoré adresy, ktoré parašutisti vysadzovaní v Protektoráte dostávali už neboli platné, keďže ľudia, na ktorých sa mali kontaktovať, už boli medzičasom popravení alebo uväznení za ich predchádzajúcu odbojovú činnosť. Podobná situácia našťastie výsadok Anthropoid nepostihla a podarilo sa im získať pomoc už na prvej adrese, a to u policajného inšpektora Václava Krála. Ten im po vypočutí hesla „Adina zdraví Plzeň – 8. březen je dobrý.“ poskytol pomoc a kontaktoval svojho kolegu Josefa Bejvlu, ktorému sa podarilo prepraviť ich do Prahy. Počas cesty sa parašutisti stihli zastaviť aj na svojej sekundárnej záchytnej adrese u Václava Stehlíka, kde bolo Gabčíkovi poskytnuté aj odborné lekárske ošetrovanie.

Jozef Gabčík a Ján Kubiš nevystupovali v Protektoráte pod vlastnými menami. Bolo to nebezpečné pre nich samotných, pretože na Gabčíka bol vydaný zatykač

POZNÁMKY

za jeho útek zo Slovenského štátu, ale aj pre rodiny parašutistov, ktoré zostali na okupovanom území. Existovala totiž obava, že by rodinní príslušníci mohli byť perzekvovaní za činy svojich členov v odboji. Táto obava sa nanešťastie neskôr potvrdila. Jozef Gabčík mal falošné doklady na meno Zdeněk Vyskočil a živil sa ako zámočník. Ján Kubiš vystupoval pod menom Otto Strnad a zamestnaním bol robotník. Okrem dokladov mal každý z nich 5 000 nemeckých mariek a 500 protektorátnych korún na pokrytie svojich výdavkov. Tu sa taktiež prejavila neznalosť miestnych pomerov v exile, nakoľko parašutisti neboli vybavení napríklad potravinovými lístkami. Tie boli získavané za pomoci domáceho obyvateľstva, ktoré sa s parašutistami stretlo v rámci odbojových štruktúr. Okrem civilného oblečenia, dokladov a financií boli vybavení aj sabotážnym materiálom. Ten dodala S.O.E. a jej súpis predstavoval komplet určený pre skupiny, ktoré mali za cieľ tzv. anti-personnel operations, teda atentáty. Nájdeme v nich okrem iného aj novinku vtedajšej ženijnej techniky, akou bola plastická trhavina P.E. No.4, ale aj magnety, ktoré mohli byť použité na pripevnenie výbušniny napríklad k podvozku auta, ako aj protitankové granáty vz. 73, ktoré mohli byť neskoršie parašutistami upravené a použité pri útoku.

V posledný deň roku 1941 boli ubytovaní na Biskupcovej ulici č. 4 v Prahe u poštového úradníka Václava Ruttu. Tam sa tiež zoznámili s jeho susedom bývalým učiteľom Jánom Zelenkom-Hájskym, v ktorom našli priateľa a obetavého spolupracovníka. Ján Zelenka bol ako funkcionár rozpusteného Sokola stále v kontakte s jeho bývalými členmi. Vďaka tomuto spojeniu môžeme nájsť medzi pomocníkmi predstaviteľov bývalej sokolskej župy Krušnohorské-Kukaňovy, a to okrem iných Václava Nováka, Jaroslava Piskáčka a Jaroslava Smrža. V dobe, keď sa Gabčík liečil so zranenou nohou a nebol zdravotne schopný pomôcť Kubišovi previezť materiál z Nehvizd do Prahy, títo muži sa ponúkli pomôcť a spoločne s Kubišom odišli do Nehvizd.

Vďaka nim prišiel Gabčík s Kubišom do kontaktu s ilegálnou organizáciou, ktorej velil profesor Jaroslav Kratochvíl. Vďaka tejto skupine boli tiež kontaktovaní skupinou Silver A, ktorá dostala príkaz z Londýna, aby našla skupinu Anthropoid. Nájdienie bolo možné vďaka prezradeniu záchytných adries Anthropoidu radistovi Silver A z Londýna, ktorý ich posunul k veliteľovi Alfrédovi Bartošovi. Heslo dohodnuté na rozpoznanie hodnovernosti posla bolo „*Miluška zo station seventeen pozdravuje Vyskočila*“. Heslo však nebolo až také dôležité pretože kuriéra, ktorý mal nadviazať spojenie, rotmajstra Jozefa Valčíka obaja parašutisti poznali už z výcviku. Skupina pod velením profesora Kratochvíla zoznámila Gabčíka s odbojovou organizáciou *Obec sokolská v odboji*, ktorej velil profesor Lanislav Vaněk, pod krycím menom *Jindra*.

Napriek úspešnému nadviazaniu kontaktov s domácim odbojom, situáciu komplikovala mlčanlivosť parašutistov. Tí aj pri poskytnutej pomoci a podpore odmietali prezradiť akékoľvek informácie a ciele ich misie. Medzi ostrieľanými príslušníkmi odboja to budilo veľké podozrenie a obavu z možnej konfidentskej provokácie gestapa, ktorí takouto taktikou rozložili nejednu odbojovú organizáciu. Gabčík s Kubišom si uvedomovali, že napriek snahe o dodržanie zásady mlčanlivosti budú musieť prezradiť účel ich misie. Môžeme však predpokladať, že do celej operácie bol okrem samotných parašutistov zasvätený len úzky kruh odbojárů, ako napr. Ján Zelenka,

ktorému parašutisti právom najviac dôverovali. Z najbližšieho okruhu odbojových pracovníkov vytušil cieľ operácie najskôr prof. Ladislav Vaněk, ktorý sa staval proti atentátu a spočiatku nedôveroval ani samotným parašutistom. Jeho názor na problematiku najlepšie vidíme v jeho vyjadrení po vojne *„Nabádal som k väčšej opatrnosti. Zelenka ako bolo zrejme horel a bol úplne presvedčený o tom, že je s nimi všetko úplne v poriadku. Avšak bolo dosť dôvodov k určitým pochybám, už samo vystupovanie parašutistov, ako som sa dopočul, ponúkalo k ostrážitosti...Zelenka a Gabčík, obaja ľudia rovnakého typu boli naopak fanatici, ktorí si neradi nechali do niečoho rozprávať“*. Okrem značnej povojnovej antipatii Vaňka proti atentátnikom, ktorá súvisí aj s reakciou okupačnej moci na atentát, je známy aj konflikt medzi Zelenkom-Hájskym a Vaňkom ešte počas príprav atentátu. Zelenka-Hájsky mal dokonca Vaňkovi pri vyjadrení jeho nesúhlasu povedať: *„Súhlasit nemusíš. V tom prípade sa ale prac z cesty.“*

Samotná príprava akcie by nebola možná bez pomoci širšieho okruhu pomocníkov. V Prahe sa o ukrývanie parašutistov staralo niekoľko rodín: Svatošovci, Moravcovci, Khodlovci, Novákovci, Fafkovci a iní. Okrem kontaktov s odbojom a nimi poskytovanými úkrytmi, využívali aj tie, ktoré si sami získali. Obaja, Gabčík aj Kubiš, totiž naviazali milostné pomery s niekoľkými ženami. Všetky tieto kontakty mali neskutočnú cenu pre psychiku atentátnikov. Nachádzali sa medzi ľuďmi, ktorí odmietali okupáciu ako niečo, čo nie je prirodzené. Boli jednou z mála skupín, ktorá sa nestretla s trpkou príchuťou odmietnutia pomoci.

Po stretnutí so skupinou Silver A a Gabčíkovom uzdravení mohli parašutisti začať aktívne fungovať v odboji. Pomohli zorganizovať stretnutie Ladislava Vaňka s kapitánom Alfrédom Bartošom, veliteľom skupiny Silver A v polovici apríla 1942. Na tejto schôdzke bolo dohodnuté heslo *„V novom svete, nová, krásna zem.“* Malo sa vysieľať po istú dobu na BBC ako potvrdenie hodnovernosti parašutistov.

Začiatkom apríla sa vytvorili priaznivejšie podmienky na atentát na Heydricha. V tejto dobe sa totiž presťahoval zo svojho sídla na Hrade do kaštieľa v Panenských Břežanoch. Odtiaľto musel denne dochádzať do Prahy do úradu, a tým sa plánovanie atentátu v mnohom zjednodušilo.

Prípravy na atentát mali v tej dobe podobu hľadania vhodného miesta. Medzi Gabčíkom a Kubišom panovala zhoda vo výbere cieľa atentátu a pravdepodobne aj vo výbere miesta útoku. Vďaka svojim „ubytovateľom“ získali bicykle, na ktorých mapovali okolie Panenských Břežan a sledovali, či má Heydrich ustálené zvyky v spôsobe dopravy. Ku Gabčíkovi s Kubišom sa neskôr sa pridal aj tretí člen, a to Jozef Valčík. Bol oboznámený s plánom atentátu a mohli by sme ho pokladať za neoficiálneho člena skupiny Anthropoid. Spoločne podnikali „výlety“ k Panenským Břežanom. Na tejto ceste stretávali otvorený Mercedes z označením SS-3. Typ auta – kabriolet, namiesto očakávaného pancierového, resp. krytého auta, a jazda bez sprievodu mali zdôrazniť odvahu Reinharda Heydricha alebo nevedomosť, že by naňho mohol niekto zaútočiť? Značne sa tým uľahčilo plánovanie operácie. Hľadanie najvhodnejšieho miesta na atentát bolo prerušené úlohou spojenou s bombardovaním Škodových závodov v Plzni. Tu môžeme vidieť aj rebríček priorít pre Ministerstvo národnej obrany v Londýne, kde v danej dobe buď pokladali atentát za nereálny alebo ich zaujímalo najprv strategicko-priemyselné hľadisko, a teda ničenie továrni, kde sa vyrábala výzbroj pre nemeckú armádu.

POZNÁMKY

Počas operácie Cannonburry parašutisti z viacerých skupín navádzali spojenecké bombardéry pri bombardovaní Škodových závodov v Plzni. Pôvodný plán operácie rátať s použitím skupiny *Out Distance*, ktorá so sebou priniesla z Británie špeciálny rádiolokátor Eureka, ktorý mal svojím vysielaním pomôcť naviesť bombardéry. Pri výsadku skupiny *Out Distance* sa však táto technika dostala do rúk gestapu, a preto bolo nutné improvizovať. V akcii Cannonburry velila skupina *Out Distance*, ktorá spoločne so skupinou *Anthropoid* a *Silver A* najprv preskúmala terén v okolí zbrojovky za účelom zistiť, kde sú umiestnené jednotky protiletectvej obrany. Informácie sa posielali do Londýna cez vysielачku Libuše, ktorú malo *Silver A*. Taktiež sa hľadali vhodné podmienky pre založenie požiaru, a samozrejme aj ústupové trasy pre parašutistov.

V noci z 25. na 26. apríla zapálili parašutisti v smere náletu dve stodoly v blízkosti Plzne. Šesť bombardérov RAF zvrhlo trieštivé aj zápalné bomby, avšak iba do okolia zbrojovky. Nálet musel byť opakovaný v noci zo 4. na 5. mája, ale tentoraz už bez účasti parašutistov, ktorých Alfréd Bartoš odmietol vystaviť nebezpečenstvu pri akcii nespojenej priamo s ich plánovanou činnosťou.

Po úspešnom absolvovaní operácie sa Gabčík s Kubišom vrátili k prípravám atentátu. V tých však z pochopiteľných dôvodov nemohli postupovať izolovane. Niekoľkomesačná prítomnosť, nadviazanie priateľských vzťahov a pohyb v konšpiračnom prostredí, ktoré ich podporovalo, muselo značne otupiť ich obozretnosť. Podľa vyšetrovacej skupiny gestapa zostavenej po atentáte, bolo priamo parašutistami zasvätených približne štrnásť ľudí. Napriek pomerne malému počtu ľudí sa informácie o chystaní atentátu dostali aj nemeckému Sicherheitsdienstu. Ten po zachytení zásielok, ktoré boli stratené pri výsadkoch a obsahovali vyslovene sabotážny materiál, varoval Heydricha pred možnosťou atentátu. Ten však varovanie ignoroval.

Medzičasom sa Zelenkovi podarilo kontaktovať svojho bývalého študenta Jozefa Šafaříka, ktorý pracoval na Pražskom hrade, kde mal na starosti údržbu nábytku. Ako zamestnanec mal možnosť všimnúť si určité zvyklosti v protektorovom dennom harmonograme. V povojnovej výpovedi spomenul, že informoval Zelenku-Hájskeho aj parašutistov o jeho pravidelných cestách, o čase jeho príchodov a odchodov z Hradu, ale i o tom, či s ním nejazdí aj Karl Herman Frank, nakoľko podľa Šafaříka parašutisti uvažovali o útoku na nich oboch, v prípade že by cestovali spoločne.

Do obdobia tesne pred atentátom môžeme datovať aj spor istej časti odbojárů, ktorí boli proti atentátu. Hlavný predmet sporu, okrem vyššie spomenutého konfliktu medzi Zelenkom a Vaňkom, sa opieral aj o obavu z veľkých strát, ktoré by utrpel domáci odboj v prípade perzekúcie po atentáte. Z tohto odporu ťažil Vaněk v povojnových rokoch, keď sa staval do pozície človeka, ktorý bol proti vykonaniu atentátu. V povojnovom období tvrdil, že ostatných parašutistov, okrem Jozefa Gabčíka, by od útoku vedel odhovoriť. Gabčík sa však postavil proti tomu. Napriek nespochybňovaniu dodržiavania rozkazov zo strany Gabčíka je otázne, či by boli ostatní spolupracovníci naozaj ochotní prestať s plánovaním útoku na Heydricha, tak ako to Vaněk interpretoval. Ladislav Vaněk sa totiž v povojnovom období snažil mystifikovať udalosti okolo atentátu, aby vyzdvihol, resp. zakryl rôzne aspekty svojej činnosti. Vaněk však vo svojom povojnovom rozprávaní neupozornil, že všetci

parašutisti boli viazaní vojenskou prísahou. V takomto prípade, by odvolanie atentátu mohlo byť úspešné len príkazom z Londýna. Počas vojny si to však uvedomoval, dokonca vypracoval depešu do Londýna, v ktorej upozorňoval na perzekúcie, ktoré by vzišli z atentátu a žiadal o jeho odvolanie. Odpoveď však už neprišla včas a atentát sa odohral 27. mája 1942.

4 ATENTÁT

Ráno 27. mája 1942 sa Reinhard Heydrich nezvyčajne zdržal na ceste do úradu. Tentoraz mal totiž odísť do Berlína za Adolfom Hitlerom. Pri lúčení si ani deti, ani manželka neuvedomovali, že ho vidia poslednýkrát tak, ako sa s obľubou prezentoval, prototyp ideálneho predstaviteľa árijca a nadčloveka.

V zatáčke v pražských Holešovicích na neho a jeho šoféra Kleina čakali parašutisti. V priebehu 70-tich rokov od atentátu vzniklo o tomto významnom čine niekoľko mystifikácií spôsobených jednak smrťou väčšiny zainteresovaných a jednak snahou niektorých preživších strhnúť na seba slávu na úkor mŕtvych. Preto sú známe viaceré teórie o počte atentátnikov.

Gabčík čakal na rohu ulice a cez rameno pravej ruky mal prehodený kabát, ktorý kryl skutočný dôvod ním zaujatej pozície. Čakal na možnosť skočiť blížiacemu sa protektorovi do cesty a zahájiť strelbu zo samopalu značky Stengun. Neďaleko, na druhej strane ulice, stál pri betónovom múriku rotmajster Ján Kubiš, ktorý bol v zálohe so špeciálne upraveným granátom. Keď Mercedes s evidenčným označením SS-3 spomalil kvôli v ostrej zákrute, skočil mu Gabčík do cesty a chcel spustiť paľbu zo samopalu. Do tohto momentu išlo všetko podľa plánu. Auto spomalilo a Gabčík mal ideálnu príležitosť strieľať. Nanešťastie však tesne za autom začali prechádzať električky. Preto sa dnes naskytujú dve možnosti ako na vzniknutú situáciu nazerať: buď sa Gabčík rozhodol nestrieľať v obave, že by mohol poraniť niekoho z cestujúcich a následne zranenia civilov by boli využité nemeckou propagandou, alebo sa zbraň jednoducho zasekla. Najpravdepodobnejšia je verzia o zaseknutí zbrane, nakoľko ju Gabčík skladal poslepiačky v taške pod kabátom a zbrane tohto typu boli náchylné na zaseknutie náboja v komore. Medzitým ako Gabčík stál s ným samopalom pred Heydrichovým autom, hodil Ján Kubiš kotúľavým pohybom bombu. Netrafil úplne presne. Minul auto asi o pol metra a namiesto vnútornej časti bomba dopadla na bok auta, kde explodovala. Výbuch spôsobil, že sa do tela Reinharda Heydricha zapichli rôzne časti karosérie, nečistôt a vnútornej výstelky sedadiel v automobile. Tlaková vlna spôsobila aj rozbitie skiel na električkách, ktoré ostali následne stáť.

Pri výbuchu bomby bol zranený aj Ján Kubiš. Črepiny mu porezali tvár. Napriek tomu sa mu podarilo dostať k pripravenému bicyklu a utiecť k rodine Novákovcov. Bicykel však musel nechať mimo bytu a krv na ňom, by ho bola prezradila. Pani Nováková poslala po bicykel svoju 14-ročnú dcéru Jindřišku, pretože by bolo ľahké rozpoznať majiteľa bicykla podľa poznávacích značiek. Jindřiška Nováková šla po bicykel, a napriek väčšiemu počtu ľudí v okolí, bez odpovedí na otázky ho zobrala späť domov. Pracovníci gestapa však mali prvú stopu, lebo niektorí z prizerajúcich sa ľudí im poskytli popis osoby, ktorá bicykel vzala.

POZNÁMKY

Medzitým sa Jozefovi Gabčíkovi taktiež podarilo uniknúť z miesta činu. Bol však prenasledovaný Heydrichovým šoférom Johannessom Kleinom. Pokúsil sa schovať v mäsiarstve u pána Braunera. Ten ho prezradil, ale v nasledujúcej prestrelke sa Gabčíkovi podarilo Kleina postreliť a následne utiecť. Na mieste však zanechal viacero vecí, podľa ktorých sa gestapo snažilo identifikovať útočníkov. Medzi nimi boli napríklad samopal, bicykel a taška. Podľa tašky bola neskoršie potvrdená identita útočníkov jedným z parašutistov, ktorý zradil. Tieto veci boli vystavené v predajni Baťa na Václavskom námestí s výzvou o odmene 10 000 000 protektorátnych korún.

5 NÁSLEDKY ATENTÁTU

Ako prvé opatrenie po atentáte nariadil Karl Herman Frank kontrolu komunikácii vedúcich z Prahy a taktiež pražských vlakových staníc. Tým chcel dosiahnuť, aby sa atentátnici nemohli dostať von z mesta. Do mesta bol príchod možný, z mesta však už nie.

Toho istého dňa bola výnosom zastupujúceho ríšskeho protektora vypísaná spomínaná odmena 10 miliónov korún za chytenie páchatelov a súčasne daná výstraha, že za poskytovanie úkrytu, pomoci, resp. neohlásenie informácií o páchateloch, bude zastrelená celá rodina vinníka. Taktiež nasledovalo vyhlásenie civilného výnimočného stavu nad územím mesta Prahy, na základe ktorého bol zákaz vychádzania od deviatej hodiny večer až do ôsmej hodiny ráno nasledujúceho dňa. Boli zatvorené kultúrne a spoločenské zariadenia, akými boli napríklad hostince, divadlá a podobne. Spoločne so zákazom bolo oznámené, že ktokoľvek sa objaví na ulici a nezastaví na prvú výzvu bude zastrelený.

V noci z 27. na 28. mája bola za účasti 400 príslušníkov ozbrojených zložiek vykonaná prehliadka mesta Prahy, ktorá okrem prehľadania verejných priestorov prehľadala aj veľký počet obytných domov. Medzi bytmi prehľadávaných boli aj byty pomocníkov parašutistov. Bezpečnostným zložkám sa však nepodarilo nájsť ani jedného z útočníkov. Hľadanie útočníkov naďalej pokračovalo, okrem iného aj nariadením prihlasovacej povinnosti. Tá platila pre všetky osoby staršie ako 15 rokov. Osobám, ktoré by nerešpektovali toto nariadenie, resp. by poskytli ubytovanie nenahláseným osobám, hrozilo zastrelenie. Taktika teroru voči civilnému obyvateľstvu bola neúspešná a tak ju nacisti boli nútení zmeniť. Dňa 13. júna 1942 bola vyhlásená amnestia pre informátora, ktorý by oznámil miesto pobytu útočníkov. Platila aj v prípade, keby aj informátor bol čiastočne vinný. V prípade nenahlásenia informácií počas obdobia trvania amnestie, teda do 18. júna, mal byť vinník zastrelený spolu s celou svojou rodinou.

Násilie na civilistoch sa prejavilo aj zlikvidovaním dvoch dedín, Lidíc u Kladna a Ležákov. Zlikvidovanie dediny Lidice, ktoré po celom svete vyvolalo vlnu solidarity s obyvateľmi Protektorátu Čechy a Morava, bolo zmanipulované gestapom. Gestapo totiž v dedine ukrylo torzo vysielačky a materiál získaný pri zoskoku parašutistov. Následne bol tento materiál použitý ako dôkaz o údajnej spolupráci s atentátnikmi. V prípade Ležákov sa v dedine nachádzala časť aktívnych podporovateľov radistu skupiny Silver A Jiřího Potůčka s krycím menom Tolar. V oboch prípadoch boli

postrieľaní všetci mužskí obyvatelia nad 15 rokov a v prípade Ležákov aj ženy. Deti boli poslané do koncentračných táborov, resp. istá časť z nich bola poslaná na prevýchovu. Tieto dve dediny sa stali symbolom krutosti nacistov na českom občianstve. Nejednalo sa o vypálenie dediny počas prechodu frontovej línie, ale o osídlenie ležiace v hlbokom tyle a na území, ktoré samotní Nemci prezentovali ako priamu súčasť Tretej ríše. V prípade Lidíc bola deštrukcia obce zaznamenávaná aj filmom, ktorý bol potom propagandisticky využitý ako varovanie pred ďalšími podobnými útokmi, pretože po ďalšom útoku by nasledovali opätovné represálie voči civilnému občianstvu. Týmto postupom samotní nacisti ukázali svetovej verejnosti, že Protektorát Čechy a Morava nie je „oázou pokoja“ v rámci Tretej ríše, ako sa to sami snažili dlhodobo prezentovať.

6 ZRADA, BOJ A SMRŤ

Kubiš a Gabčík sa po atentáte nestretli. Keďže sa útok nevydaril presne podľa očakávaní, museli sa rozdeliť a každý unikol vlastnou cestou. Ako už bolo spomenuté, Gabčík po prestrelke so šoférom a osobným strážcom Kleinom unikol. Schoval sa u rodiny Fafkovcov. V tomto byte našťastie neprebehla razia pri spomínanom veľkom pátraní po Prahe. Gabčík si u nich nechal prefarbiť vlasy, aby ho bolo ťažšie spoznať, pretože z miesta atentátu unikol s odokrytou hlavou.

Spolupracovníci, ale aj samotní parašutisti si uvedomovali, aké majú veľké šťastie, že neboli chytení počas prehliadok. Bolo preto nutné nájsť lepší úkryt. Tým sa stal kostol pravoslávnej cirkvi sv. Cyrila a Metoda na Resslovej ulici. Vďaka obetavej pomoci kaplána Vladimíra Petřeka tu boli schovaní všetci aktívni parašutisti nachádzajúci sa v tom čase v Prahe. Až do svojej smrti sa potom ukrývali v krypte, ktorá kedysi slúžila na pochovávanie mníchov. Jozef Gabčík prišiel do krypty ako posledný zo siedmich parašutistov, a to 1. júna 1942. Podmienky v krypte boli zložité. Bolo tam chladno a stráženie chóru v kostole, na ktorom sa striedali, bolo preto pravdepodobne potešujúcou činnosťou, pri ktorej sa mohli trochu zohriať. Horšie ako fyziologické potreby vojakov, však bolo vedomie parašutistov o tom, čo sa v Protektoráte rozpútalo po ich útoku na Reinharda Heydricha. Počiatočná neistota a pochybovanie o zlyhaní operácie boli ukončené 4. júna, keď Reinhard Heydrich podľahol zraneniam utríženým počas útoku.

Od atentátu k poslednému boju parašutistov, 18. júna, ubehla značná doba. To jasne ukazuje, že gestapo nevedelo nájsť stopu vedúcu k parašutistom, ani k organizácii ľudí, ktorí im poskytovali pomoc. Počas vyhlásenej amnestie sa však na gestape prihlásil člen paravýsadku Out Distance, Karel Čurda. Pri veľkosti odmeny bolo nutné overiť pravdivosť informácií, ktoré Čurda gestapu poskytol. Boli mu predložené viaceré aktovky, medzi nimi aj tá, ktorá bola zanechaná na mieste činu. Čurda ju bez problémov identifikoval, a tým potvrdil svoj príbeh. Následne Čurda uviedol, že atentát uskutočnili dvaja príslušníci československej zahraničnej armády, Gabčík a Kubiš. Čurda nevedel, kde presne sa schovávajú, tak vyzradil časť spolupracovníkov parašutistov. Jednalo sa o rodiny Svatošovcov a Moravcovcov. Pri zatýkaní rodiny Moravcovcov sa pani Márii Moravcovej podarilo otráviť, a tak neprezradiť úkryt

POZNÁMKY

atentátnikov. Po jej smrti sa však výsluch zameril na jej mladšieho syna, Vlastimila. Ten po veľkom psychickom otrase spôsobenom smrťou matky a násilím pri výsluchu, prezradil úkryt parašutistov. V následnej vlnе zatýkania bola zatknutá prevažná väčšina spolupracovníkov výsadku Anthropoid. Väčšina z nich zaplatila svojimi životmi za pomoc parašutistom.

Okolie kostola na Resslovej ulici gestapo obklúčilo dvomi líniami. Keďže gestapo nevedelo koľko parašutistov sa nachádza vo vnútri kostola a rovnako nevedelo o podzemí kostola, resp. o možných únikových trasách, gestapo nechcelo nechať parašutistom možnosť úniku. K celej akcii bolo povolaných 17 dôstojníkov a 740 poddôstojníkov a príslušníkov družstva z jednotiek SS „D“ a SS Wachtbatalion Prag. Obklúčenie malo byť dokončené o 4,15 ráno. Potom predstavitelia gestapa vnikli do kostola v sprievode mužov z jednotky SS. Boli napadnutí paľbou z chóru, kde sa nachádzali parašutisti Adolf Opálka, Ján Kubiš a Josef Bublík. Pri prestrelke boli príslušníci jednotky SS nútení použiť aj granáty, nakoľko parašutisti zablokovali nábytkom schodisko vedúce na chór. Okolo siedmej hodiny rannej boli parašutisti na chóre porazení. Napriek príkazu získať ich živých, ani jeden neprežil. Na chóre sa však našiel aj štvrtý kabát, ktorý priviedol gestapo na stopu, že sa v kostole neukrývali len títo traja muži. Po istej dobe sa gestapo dozvedelo o existencii krypty, kde sa nachádzali zvyšní parašutisti.

Obrázok 1: Pamätná tabuľa na kostole sv. Cyrila a Metoda v Prahe

Vďaka zložitému prístupu do krypty, keď sa vojaci museli presúvať po rebríku po jednom a snahe získať parašutistov živých, bola dočasná výhoda na strane parašutistov. Medzitým bol kaplán Petřek prinútený vyzvať parašutistov, aby sa vzdali. Títo však túto možnosť odmietli s tvrdením, že žiadneho kaplána nepoznajú. Tento posledný pokus zachrániť svojich spolupracovníkov nebol korunovaný úspechom. Gestapo sa parašutistov následne snažilo vytopiť cez okno ústiace z krypty na ulicu za pomoci českých hasičov. Pretože nemeckí vojaci mali ríkaz chytiť parašutistov živých, snažili sa ich prehovoriť, aby sa vzdali.

Ku vchodu do krypty znovu privliekli kaplána Petřeka, ktorý ich mal prehovárať, ten to však odmietol. Následne k nim prehovoril zradca Karel Čurda. Dovtedy parašutisti netušili, že je zradca, ale potom reagovali na jeho slová vyzývajúce na kapituláciu, paľbou a výkrikmi zradca. Čurda po smrti parašutistov identifikoval ich telá a stal sa aktívnym konfidentom Gestapa.

Následne sa útočníci rozhodli pre záverečnú akciu. Kamennú dosku, ktorá kryla schodisko ústiace do krypty, rozbili čím sa schodisko vedúce do krypty uvoľnilo. Jozef Gabčík sa spoločne s ostatnými vojakmi rozhodol spáchať samovraždu, pretože odmietali vzdať sa a poskytnúť informácie nemeckým bezpečnostným orgánom. Celá operácia, ktorej cieľom bolo získať parašutistov živých, trvala niekoľko hodín a skončila neúspešne. Všetci parašutisti spáchali samovraždu alebo podľahli zraneniam.

Obrázok 2: Pamätník Jozefovi Gabčíkovi pri VÚ 2790 Žilina

Operácia Anthropoid patrí medzi tie najznámejšie, ale zároveň aj najkontroverznejšie parašutistické operácie z obdobia druhej svetovej vojny. Samotný atentát na Heydricha a následné perzekúcie sú stavané do kontrastu s významom samotnej operácie, teda zlikvidovaním jedného predstaviteľa Tretej ríše. Význam operácie Anthropoid však nepozostáva len zo samotného útoku, ale aj zo zmeny postojov spojencov voči snahe o obnovu Československa v predmníchovských hraniciach. Obrovská vlna solidarity po celom slobodnom svete, napríklad po zlikvidovaní Lidíc, preslávila odbojovú činnosť krajiny v strednej Európe. Zároveň však podnietila aj politickú aktivitu. Už 9. júna 1942 komisár zahraničných vecí Sovietskeho zväzu Molotov opätovne potvrdil, že Sovietsky zväz neuznáva Mníchovskú dohodu. Pre obnovenie hraníc bol však najdôležitejší postoj politikov z Veľkej Británie.

7 VÝZNAM ATENTÁTU

Preto, aby bolo možné komplexne pochopiť akciu Gabčíka s Kubišom, je nutné uvedomiť si koho odstránili. Reinhard Heydrich nebol civilný predstaviteľ nacistickej administratívy, ale vysoko postavený predstaviteľ v nemeckej vojenskej hierarchii.

POZNÁMKY

Okrem tohto postavenia, bol spolutvorcom jedného z najväčších zločinov v dejinách ľudstva, holokaustu. Straty ktoré Heydrich spôsobil českému odboju od jesene 1941, napríklad popravy legionárskych generálov, zrušenie Sokola a uväznenie vyše 800 jeho predstaviteľov v koncentračných táboroch Auschwitz a Flossenbürg, mali značný dopad na elitu českého národa.

Samotný atentát mal desivú dohru, prehliadky po celej Prahe, popravy a deportácie do koncentračných táborov, ničenie dedín v hlbokom tyle za spoluprácu s nepriateľom. Straty na životoch boli značné. Avšak tieto straty sa odohrávali v čase vojny, v čase najväčšieho vojnového stretu ľudských čias. Mali aj významné politické dôsledky. Vzhľadom na následky atentátu, nikto nebol ochotný vziať si na seba plnú zodpovednosť. Napriek tomu je pravdepodobné, že prezident Beneš o operácii vedel, hoci neprijal parašutistov u seba doma, ako sa neskôr operácia mystifikovala, ani sa s ním Gabčík s Kubišom nerozlúčili dojatými slovami že „to pre neho urobí“. Jednalo sa však o operáciu s obrovským významom a dopadom. Svojimi dôsledkami výrazne dopomohla k odvolaniu platnosti Mnichovskej dohody a silne podporila pozíciu londýnskeho exilu. Preto je zarážajúce, že prezident Beneš sa vo svojich spomienkach téme operácie Antropoid evidentne vyhýba.

V rokoch komunistickej diktatúry bola táto téma do značnej miery zaťažená nevyhovujúcim ideologickým smerom parašutistov. Samotný atentát bol nepochybniteľným činom proti nacizmu, avšak videlo sa v ňom isté smerovanie aj proti komunistickému odboju. Zdôrazňovali sa straty, ktoré boli utržené počas heydrichiády, namiesto objektívneho skúmania dôsledkov a plánov Jozefa Gabčíka a Jána Kubiša.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BENEŠ, E.: *Šest let exilu a Druhé světové války : řeči, projevy a dokumenty z r. 1938 – 1945*. Praha : Orbis, 1946, 486 s.

ČVANČARA, J.: „Ni zisk, ni slávu“ : Příběh Jana Zelenky-Hajského a jeho sokolské ilegální skupiny Říjen. In: *Pamět a dějiny*, 2012, č. 2, s. 16 - 32.

ČVANČARA, J.: Tentando superabimus – Odvahou zvítězíme : Životní příběh Jana Kubiše, parašutisty, který bojoval a zemřel za správnou věc. In: *Pamět a dějiny*, 2012, č. 2, s. 110 -127.

MORAVEC, F.: *Špión jemuž nevěřili*. Praha : Rozmluvy, 1990, 377 s. ISBN 0-94352-42-9.

STEHLÍK, E.: SOE a příprava atentátu na Reinharda Heydricha. In: *Pamět a dějiny*, 2012, č. 2, s. 3 - 15.

ŠOLC, J.: *Podpalte Československo : kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939 – 1945)*. Praha : Naše Vojsko, 2005, 353 s. ISBN:80-206-0762-5.

ŠOLC, J.: *Přijďeme za svítání*. Praha : Naše Vojsko, 2005, 266 s. ISBN 80-206-0800-1.

ĎALŠIA ODPORÚČANÁ LITERATÚRA**POZNÁMKY**

ČEJKA, E.: *Československý odboj na Západě (1939 – 1945)*. Praha : Mladá fronta, 1997, 534 s.

MATŮŠŮ, M.: *Muži pro speciální operace*. Praha : Naše Vojsko, 2004, 269 s. ISBN 80-206-0754-4.

PLACHÝ, J.: *Horší než doba války : Osudy parašutistů z Velké Británie v poúnorovém Československu*. Cheb : Svět Křídel, 2014, 370 s. ISBN 978-80-87567-46-3.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Dôvody výberu Reinharda Heydricha za cieľ atentátu. Iné alternatívy.
2. Legálnosť postupu bezpečnostných orgánov Tretej ríše po atentáte na Heydricha. Čo robiť ak sú porušované základné ľudské práva, ale deje sa to v medziach platných zákonov (stanné právo).
3. Dodržiavanie ľudských práv počas vojnového konfliktu. Spôsoby ich porušovania počas druhej svetovej vojny.
4. Úloha domáceho obyvateľstva v prípade diverzných operácií .
5. Postoje predstaviteľov domáceho odboja k plánu atentátu.